

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชน โดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการและชุมชนในเขต แนวกันชนบ้านแม่คาวหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงสำรวจและพรรณนา ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษา การดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล โดยประเมินจากข้อมูลที่ได้จากภาคสนามและข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ดำเนินการศึกษาได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ที่บ้านแม่คาวหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการพร้อมประชาชนในหมู่บ้านมีวิธีการจัดการป่าชุมชนที่น่าศึกษาถึงแม้ว่า ณ วันนี้การจัดการป่าชุมชนยังไม่ประสบความสำเร็จถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ และมีเงื่อนไขที่น่าสนใจว่า จากอดีตที่มีการทำลายป่าไม้เป็นจำนวนมากเพื่อใช้เป็นที่ทำกินและผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ แต่ในปัจจุบันนี้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนกับหันมาช่วยกันจัดการป่าชุมชนให้พื้นที่กลับคืนสู่ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ผู้ศึกษาซึ่งเป็นสมาชิกของสถาบันทางศาสนา มีหน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับธรรมะขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทำให้มีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อนำวิธีการและผลการศึกษาไปปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนแม่คาวหลวงและชุมชนอื่น ๆ หันมาให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านป่าชุมชน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนต่อไป

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) บริบททางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่
 - 1.1) บริบททางสังคมภายนอกพื้นที่ศึกษา ได้แก่ บริบททางสังคม ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล
 - 1.2) บริบททางสังคมภายในพื้นที่ทำการศึกษา ได้แก่ สภาพทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพ พื้นที่และจำนวนประชากร การใช้ประโยชน์ที่ดิน ลักษณะโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การนับถือศาสนา การศึกษา ความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีวัฒนธรรม

- 2) องค์ประกอบของความร่วมมือ
 - 2.1) การรวมตัวของคนในชุมชน
 - 2.2) การระดมความคิด
 - 2.3) การพึ่งพาตนเองของชุมชน
 - 2.4) การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน
 - 3.1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมเพื่อรักษาป่าชุมชน
 - 3.2) ความดีในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในพื้นที่บ้านแม่ลาวหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลสันกลาง อำเภอกวน จังหวัดเชียงราย จำนวน 242 หลังคาเรือน มีประชากร 1,045 คน

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไป โดยเลือกหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนของครอบครัว จำนวน 200 หลังคาเรือน
- 2) กลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 50 คน จากบุคคลในชุมชนที่เป็นผู้รู้ (Key informants) ได้แก่
 - ผู้นำในชุมชน ทั้งที่ทางราชการแต่งตั้ง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำทางศาสนา เช่น พระสงฆ์ (จำนวน 4 คน)
 - ผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพและเชื่อถือ เป็นผู้ที่ทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี (จำนวน 7 คน)
 - คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านแม่ลาวหลวง (จำนวน 20 คน)
 - เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ในพื้นที่ ที่ ครู สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (จำนวน 19 คน)

3.3 วิธีการดำเนินการศึกษา

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาโดยการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ซึ่งผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อใช้สอบถาม ประชาชน จำนวน 200 ชุด และเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน จำนวน 50 ชุด ที่มีส่วนในการจัดการ ป่าชุมชนบ้านแม่คาวหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย โดยแบบสอบถามได้ แบ่งออกเป็น 2 ฉบับ ได้แก่

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามสำหรับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน และ ผู้นำในชุมชน ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ข้อ
- ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จำนวน 7 ข้อ
- ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน จำนวน 20 ข้อ
- ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนและการป้องกันรักษาป่าชุมชน จำนวน 10 ข้อ
- ตอนที่ 5 ความถี่ในการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการกับประชาชนในการจัดการป่าชุมชน จำนวน 19 ข้อ

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามสำหรับประชากรในชุมชนบ้านแม่คาวหลวง ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 14 ข้อ
- ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จำนวน 7 ข้อ
- ตอนที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน จำนวน 20 ข้อ
- ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนและการป้องกันรักษาป่าชุมชน จำนวน 12 ข้อ
- ตอนที่ 5 ความถี่ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน จำนวน 20 ข้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หนังสือ และแนวคิดต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษากำหนดแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
2. สร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามสำหรับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้นำในชุมชน และแบบสอบถามสำหรับประชากรในชุมชนบ้านแม่คาวหลวง ซึ่งแต่ละฉบับแบ่งออกเป็น 5 ตอน โดยครอบคลุมขอบข่ายเนื้อหาที่จะศึกษา

3. นำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาส่นออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
4. นำแบบสอบถามที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)
5. นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาปรับปรุงแก้ไขแล้ว ส่นออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยอีกครั้ง
6. นำแบบสอบถามไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 10 ราย เพื่อหาข้อผิดพลาดและทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกลับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วนมากที่สุด
7. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ขอความร่วมมือจากเยาวชนในพื้นที่ของบ้านแม่คาวหลวงพร้อมทั้งผู้นำชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลให้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี การเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำโดยแจกแบบสอบถามให้แก่หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนจากครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้ ณ เวลาทำการสำรวจ พร้อมทั้งสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมของประชากรในพื้นที่ศึกษา ได้แก่

3.4.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร แนวคิดต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกฎระเบียบ และข้อปฏิบัติของทางราชการที่เกี่ยวข้อง

3.4.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

จากการแจกแบบสอบถาม จำนวน 250 คน การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ชาวบ้าน และข้าราชการที่อยู่ในชุมชนและสังเกตพฤติกรรมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- บริบททางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน
- บริบททางพฤติกรรมของชุมชน ได้แก่ การรวมกลุ่ม บทบาทผู้นำชุมชน ระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชน และการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ในการวิเคราะห์ข้อมูล จะนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS) ดังนี้

1.1 หาค่าความถี่ (Frequency)

1.2 หาค่าร้อยละ (Percentage)

1.3 หาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weight Mean)

นอกจากนั้นจะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในการเขียนบรรยายลักษณะ โดยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อมูลจากแบบสอบถามมาเปรียบเทียบกัน เพื่อเปรียบเทียบความน่าเชื่อถือของข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ผสมรวมกันเพื่อให้ผลการศึกษารื่อง “การจัดการป่าชุมชนโดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการและชุมชนในเขตแนวกันชนบ้านแม่ควาหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย” ออกมาสมบูรณ์ที่สุด

เกณฑ์การตัดสินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

1. เกณฑ์การวัดและระดับคะแนนในการจัดการป่าชุมชนบ้านแม่ควาหลวงโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ ไม่เคย ได้ 1 คะแนน เคยน้อย (บางครั้ง) ได้ 2 คะแนน ปานกลาง (เกือบทุกครั้ง) ได้ 3 คะแนน และ เคยบ่อย ๆ (ทุกครั้ง) ได้ 4 คะแนน โดยนำมาหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักจากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 200 ตัวอย่าง โดยแบ่งเกณฑ์การประเมินคะแนนดังนี้

ระดับ	ค่าเฉลี่ย
ต่ำ (ไม่เคย)	0 – 1.00
น้อย (บางครั้ง)	1.01 – 2.00
ปานกลาง (เกือบทุกครั้ง)	2.01 – 3.00
มาก (ทุกครั้ง)	3.01 – 4.00

2. เกณฑ์การวัดและระดับคะแนนในการจัดการป่าชุมชนบ้านแม่ควาหลวงโดยเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ ไม่เคย ได้ 1 คะแนน เคยน้อย (บางครั้ง) ได้ 2 คะแนน ปานกลาง (เกือบทุกครั้ง) ได้ 3 คะแนน และ เคยบ่อย ๆ (ทุกครั้ง) ได้ 4 คะแนน โดยนำมาหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักจากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 50 ตัวอย่างโดยแบ่งเกณฑ์การประเมินคะแนนดังนี้

ระดับ	ค่าเฉลี่ย
ต่ำ (ไม่เคย)	0 – 1.00
น้อย (บางครั้ง)	1.01 – 2.00
ปานกลาง (เกือบทุกครั้ง)	2.01 – 3.00
มาก (ทุกครั้ง)	3.01 – 4.00